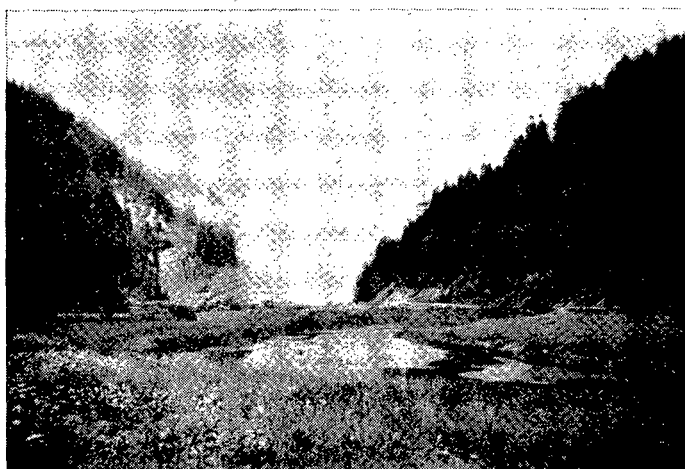

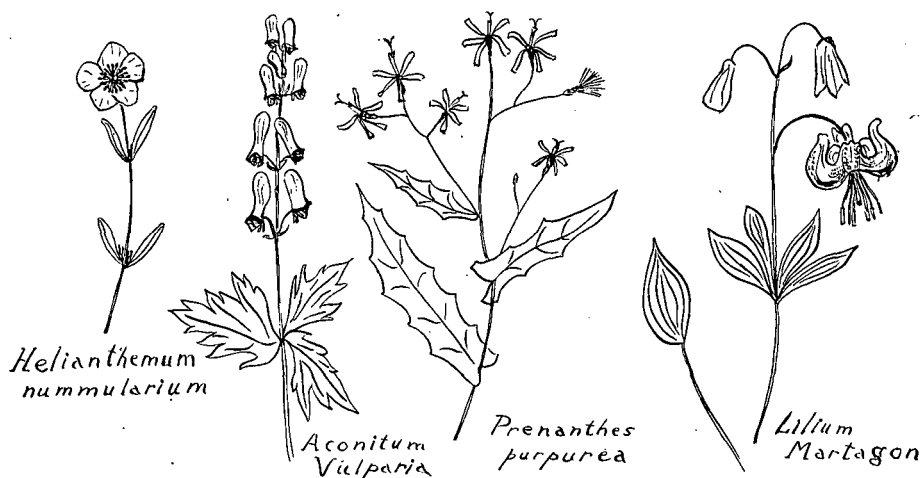
Dal van de Doubs
bij Morteau (Jura)
Uitgeslepen rots-
wanden bij het
„Défilé
d' Entre-Roches”

Foto P. Krug

Floristische verkenningen in Vogezen en Jura 1

Wanneer wij Straatsburg met zijn machtige Gothische kathedraal vaarwel zeggen, staat de zon hoog aan de hemel en in de overdaad van licht en warmte zijn we de regen van de vorige dagen snel vergeten. Voor ons doemen blauwachtig de Vogezen op. Als de autobus de brede Rijnvlakte achter zich heeft gelaten, gaat het snel omhoog door oude dorpjes en langs wijnbergen, waar hier en daar een eenzame kapel of de ruïnes van een oud slot onze aandacht trekken. Op onze lange tocht in zuidelijke richting werden we steeds weer getroffen door de schoonheid van dit oude bergland met zijn rijk beboste hellingen, schilderachtige dorpen en fantastische bouwvallen. Een eerste eindpunt was Metzeral, vanwaar de bestijging van de Schnepfenried (1254 m) begon. Vanaf de Schnepfenried, waarop zich een Natuurvriendenhuis bevindt, heeft men een onvergetelijk uitzicht op de omliggende bergen, waar op enkele toppen zelfs nog sneeuw ligt, n.b. in midden-Juli! Aan onze voeten ligt een bergweide, dat in kleurenweelde alles overtreft wat we tot nu toe zagen: het wit-geel van de duizenden margrietten (*Chrysanthemum Leucanthemum*), het blauw van de grasklokjes (*Campanula rotundifolia*), het purper van de betonie (*Stachys officinalis*), het wit van ontelbaar vele welriekende nachtorchissen (*Platanthera bifolia*). De bloemen van de nachtorchis hebben een lange spoor, waarin de honing is opgeborgen en zijn dus ingesteld op langtonige insecten, nl. vlinders. Tegen de avond verspreidt deze orchis een sterke geur, waardoor de nachtvlinders gelokt worden. Opvallend veel staat hier ook de pijlbrem (*Genistella sagittalis*) met zijn typische, breedgeveugelde stengels, welke bovendien nog a.h.w. geleet zijn. De kleine blaadjes tussen de geledingen vallen meestal snel af, zodat men eigenlijk alleen stengel en bloem ziet. Overal in wei en bos valt de brunel (*Prunella vulgaris*) op, terwijl ook zijn grotere familielid *Prunella grandiflora* (waarvan de bloemen wel tweemaal zo groot zijn) niet zeldzaam is. Evenveel staat hier het duifkruid (*Scabiosa Columbaria*). De naam roept onmiddellijk associaties met „scabiës” op. Inderdaad schijnt deze plant vroeger ook als geneesmiddel tegen schurft te zijn gebruikt. Verder treft men in iedere wei massa's gele viooltjes (*Viola lutea*) aan. Dit is wel een specialiteit van de

Vogezen. In de Jura vonden wij dit mooie viooltje nergens. De ondersoort *V. multicaulis*, kennen wij als het zinkviooltje van de Geul. Van de andere veel voorkomende planten van de „chaumes” (bergweiden) zijn nog te noemen: stalkruid (*Ononis repens*), gevlekte Orchis (*Orchis maculata*), grootbloemige ogentroost (*Euphrasia officinalis*), handekenskruid (*Orchis majalis* of *O. latifolia*), tormentil (*Potentilla erecta*), vleugeltjesbloem (*Polygala vulgaris*) en haar rose zuster, de kuifvleugeltjesbloem (*Polygala comosa*). Adderwortel (*Polygonum bistorta*) is ook niet zeldzaam. Wij hebben meteen eens onderzocht of de naam voor deze plant wel toepasselijk is. Inderdaad heeft de wortelstok, die vaak een dubbele bocht vertoont, wel iets weg van een slang. Overal vindt men ook in groten getale de typische blaassilene (*Silene cucubalus*) met haar grote opgeblazen kelk, waarop een netvormig verbonden nervenstelsel voorkomt. De kleverige nachtsilene (*Silene nutans*) houdt meer van schaduw en komt hier veel minder voor. Overdag zijn de bloemen gesloten, doch tegen de avond gaan ze open en verspreiden een sterke geur. De meeste *Silenes* zijn iets kleverig. De Duitsers spreken dan ook van Leimkraut. Verscheidene schrijvers zien hierin een beschermingsmiddel tegen bepaalde insecten, o.a. mieren. Tegenwoordig staat men nogal sceptisch tegenover dergelijke „verklaringen” van bepaalde eigenschappen. Margrietten (*Chrysanthemum Leucanthemum*) ontbreken op geen enkele weide. Economisch gezien is de margriet een plant, die men beter kwijt kan zijn dan rijk. Als veevoeder bezit dit taaie „onkruid” weinig waarde en de Duitsers hebben er zelfs de weinig vleierende naam „Wucherblume” voor bedacht. Gelukkig heeft in veel streken de „homo economicus” nog niet het laatste woord en wordt de margriet om zijn simpele schoonheid zeer gewaardeerd. Men gebruikt ze dan ook vaak op volksfeesten voor kransen e.d. Op de grens van bos en wei, waar de hoge bomen lange schaduwen over het slingerende bergpad werpen, wacht ons een nieuwe verrassing: een oranje-gele composiet met een typische geur. Het is wolverlei (verbastering van het Duitse Wohlverleih) of valkruid (*Arnica montana*). Ook in ons land komt deze mooie composiet hier en daar voor, maar de ontginningen maken hem het leven steeds moeilijker. Het rozenkransje (*Antennaria dioica*), dat we kennen van onze zwerftochten door de Haagse duinen, komt hier algemeen voor. Het is

niet alleen mooi, doch ook merkwaardig om zijn tweehuizige bloemen. Eigenlijk zijn het niet de kleine geelachtige bloemen, die opvallen, maar de gekleurde omwindselblaadjes, welke bij de mannelijke bloemen wit, bij de vrouwelijke rose zijn. De deelnemers aan het Ardennenkamp zullen zich nog herinneren, hoe verrassend veel daar de amandelwolfsmelk (*Euphorbia amygdaloides*) en de kransbladige salomonszegel (*Polygonatum verticillatum*) voorkwamen. Ook in de Vogezen en de Jura zijn ze niet zeldzaam. Jammer genoeg bloeien deze voor Nederland zeer zeldzame planten vrij vroeg (Mei), zodat we altijd uitgebloaide exemplaren te zien krijgen. Zij houden van het schaduwrijke bos, waar zij meestal in gezelschap van rapunzel (*Phyteuma spicatum*) en Fuchs' kruiskruid (*Senecio nemorensis* ssp. *Fuchsii*) staan. Veel minder algemeen is de zwarte rapunzel (*Phyteuma nigrum*), die in een langwerpige aar mooie donkerblauwe bloemen heeft. Vaak vindt men in de buurt van deze planten nog een tot 2 m hoge composiet. De bladeren doen even aan klein hoefblad denken, de bloemen aan leverkruid. Het is *Adenostyles Alliariae* (of *A. albifrons*). Een andere voor ons onbekende composiet was nog de ruim 1 m hoge *Prenanthes purpurea*, welke, zoals de naam reeds aanduidt, purperen bloemen heeft. Kenmerkend bij deze plant is het geringe aantal lintbloemen.

De mooie paarsblauwe bloemen van de beemdooievaarsbek (*Geranium pratense*) verrassen ons steeds weer op de meest uiteenlopende plaatsen. Behalve St. Janskruid (*Hypericum perforatum*) vindt men hier ook veelvuldig het ruig hertshooi (*Hypericum hirsutum*), een plant, die in Nederland een betrekkelijke zeldzaamheid is. Het mooist van alles is toch wel het opvallende vingeroedskruid (*Digitalis purpurea*), een plant, die ook graag op open plekken in het bos groeit. Bij guur weer en 's nachts zijn de grote bloemen prachtige schuilplaatsen voor insecten. In de donkerste gedeelten van het bos, waar slechts weinig licht door het dichte bladerdak valt, staan slechts hier en daar nog enkele bloemen. Het zijn ideale plekjes voor verschillende varensorten. Als een der eerste vonden we het aardige gebogen beukvarentje (*Dryopteris Phegopteris*) en natuurlijk ontbreken ook de adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*) en de wijfjesvaren (*Athyrium Filix-femina*) nergens. De steenbreekvaren (*Asplenium Trichomanes*) houdt meer van ruwe steenachtige hellingen en oude muurtjes. Het is een aardige verrassing, wanneer we uit het donkere bos met de hoge adelaarsvaren weer in het felle zonlicht tredend, plotseling voor een groepje bergvliesen (*Sambucus racemosa*) staan. Deze boompjes, met hun scharlakenrode bessen wedijveren in schoonheid met de Gelderse roos (*Viburnum Opulus*). In het bos troffen we ook nog *Ranunculus aconitifolius* aan, een ranonkelachtige, waarvan vormen met gevulde bloemen gekweekt worden, die bij ons bekend zijn als „zilveren knoepjes”. Op onze speurtochten komen we regelmatig grote mierenhopen tegen. Ook voor de botanicus is de mier een interessant dier. Mieren zijn nl. zeer belust op olie- en eiwithoudende aanhangsels van verschillende zaden, die zij naar hun nesten slepen, waardoor zij helpen bij de verspreiding van verschillende planten. Bekende voorbeelden zijn stinkende gouwe (*Chelidonium majus*), verschillende ereprijssoorten (*Veronica*), wolfsmelk (*Euphorbia*), hengel (*Melampyrum pratensis*), alle planten, die hier overal voorkomen. Op enkele lichtere plekken in het bos ontmoeten we twee oude bekenden, nl. de gevlekte orchis (*Orchis maculata*) en de keverorchis (*Listera ovata*). De grootste verrassing zou nog komen, nl. toen wij het sparrebos insjokten,

eigenlijk weinig nieuws verwachtend in dit sombere bos met weinig ondergroei. Een der hoogtepunten van die dag was ongetwijfeld onze *Neottia nidus avis*, het vogelnestje. Oppervlakkig gezien zou men hem eerst voor een bremraap houden. Ook het vogelnestje is geheel geelbruin. Het is een saprophyt, d.w.z. een plant, die op afval in humus leeft. De dikke wortels vormen een kluwen, die enigszins op een vogelnestje lijkt. Wanneer wij onze tocht langs een beekje vervolgen, zitten we al weer gauw in het loofbos. De gewone sleutelbloem (*Primula veris*) is natuurlijk al lang uitgebloeid. Op vochtige plekken staan overal de beide verwanten wederik (*Lysimachia vulgaris*) en penningkruid (*L. Nummularia*). Dit laatste sierlijke plantje met zijn ronde blaadjes en gele bloemen vinden we niet alleen in het bos, maar ook tussen de stenen bij een paar watervalletjes. Ook springzaad (*Impatiens Noli-tangere*) houdt van veel schaduw en vochtige grond. Zeer algemeen is de vrouwenmantel (*Alchemilla vulgaris*). De ronde, gelobde blaadjes zijn opvallender dan de kleine trosjes gele bloemen. De bloempjes zijn maar een paar millimeter groot en bestaan alleen uit een kelk met vier meeldraden zonder bloemkroon. Toen we de steile helling van de Schnepfenried afdaalden naar Mittlach, wachtte ons, behalve duizenden aardbeities, nog een andere verrassing nl. klein wintergroen (*Pirola minor*). Direct valt het verschil met rondbladig wintergroen op. Dit laatste heeft nl. een lange stijl, welke naar beneden gekromd is en een eind uit de bloem hangt. Bij klein wintergroen is de stijl meest even lang als de bloemkroon. Heel mooi van kleur is ook het oranje havikskruid (*Hieracium aurantiacum*), dat we helaas maar een enkele keer aantreffen.

Op een mooie, bloemrijke, open plek in het bos ontmoeten we het zonne-roosje (*Helianthemum nummularium*), een enigszins heesterachtige rosacee met gele bloemen, niet hoger dan 30 à 40 cm. De naam is zeer toepasselijk. Slechts bij zonnig weer zijn de bloemen open. Zodra het donker wordt sluiten zij zich.

(Wordt vervolgd)

P. Krug

Op Visarenden uit

door G. Siteur, Eindhoven

Evenals de reeds verstreken dagen van September is het ook vandaag weer warm en zonnig, zelfs drukkend. Het nachtelijke onweersbuitje heeft niet veel afkoeling gebracht en komt ge per ongeluk nog in een omgeving waar veel verkeer is, dan is het helemaal niet plezierig door de stank van olie en benzine. Buiten echter is het anders; daar ruikt ge de heerlijke zoete lucht van de nog bloeiende heide en de pittige geur van het najaarsbos. Het water noodt tot zwemmen en dat heeft het in de afgelopen zomer nog heel weinig gedaan.

Terwijl ik na een heerlijke, koeling brengende, zwempartij in een groot ven, vlak bij Eindhoven nog wat in een toevoerslootje naar insecten kijk, zie ik in het water de silhouet van een zwevende roofvogel. Snel een blik omhoog en ja hoor, de Visarend: rustig zwevend op z'n brede wieken. De witte kop met de bruine oogstreep maakt verwarring met andere roofvogels onmogelijk. Ik volg 'm in mijn kijker totdat hij uit m'n gezichtsveld verdwijnt en . . . terwijl ik nog sta te kijken verschijnt er onverwachts in het beeldveld een Boomvalk. Deze heeft meer haast dan z'n grote neef en schiet pijlsnel achter libellen